

ПСИХОКОРЕКЦІЯ РОЛЬОВИХ ОЧІКУВАНЬ У СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИНАХ

М. А. Забеліна

магістрантка кафедри психології

Херсонський державний університет

У житті кожної людини, вирішальним чинником її становлення як особистості є родина як простір, в якому людина з'являється на світ, формується і створює підґрунтя для появи і формування своїх нащадків. У світлі цього, перед особистістю виникає низка питань і завдань: вибір шлюбного партнера, сімейні ролі і цінності як компонент сімейно-рольової взаємодії, особливості виховання власних дітей. Людина постає учасником сімейної взаємодії і у процесі відносин з родинним колом продукує певні очікування та домагання [2; 5]. Очікування, які особистість пред'являє іншим учасникам родинних стосунків, нерозривно йдуть поруч з обов'язком самого індивіда відповідати очікуванням сімейного оточення. Маючи уявлення про себе, інших представників родини, ролей та позицію щодо власних сподівань та бажань, особистість готова до певного перебігу подій [3]. Висуваючи очікування стосовно відносин у родині, людина створює модель очікуваного майбутнього своєї сім'ї.

Набуває вагомості вивчення процесів прогнозування майбутнього, а саме життєвих задач, вибору сім'ї та бажаної моделі життя, що є передумовами того, що особистість, самореалізовуючись, визначає своє майбутнє [1].

Соціальні очікування є зовнішньою стороною взаємодії людини з довкіллям; вони визначають її суспільну детермінацію рольової поведінки в соціумі. Рольові очікування, у свою чергу, становлять уявлення членів родини стосовно рольової поведінки особистості у сімейно-рольовій взаємодії [4]. Саме тому, розгляд проблематики рольових та соціальних очікувань як детермінантів формування родини і особистості у ній є особливо актуальним.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні взаємозв'язку рольових очікувань у сім'ї, узгодженості сімейних

цінностей, рівня соціальних очікувань, задоволення шлюбом чоловіків і жінок та особливості виховання нащадків.

У дослідженні взяли участь 30 респондентів, з них 15 жінок та 15 чоловіків, які перебувають у шлюбі від 5 до 10 років. Для дослідження були використані чотири методики: «Рівень соціальних очікувань» (І. Попович), «Рольові очікування та домагання у шлюбі» (РОД) (А. Волкова), «Задоволеність шлюбом» (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко) та «Аналіз сімейних взаємин» (Е. Ейдеміллер).

За результатами дослідження опитувальника «Рольові очікування та домагання у шлюбі» (А. Волкова) отримані показники, представлені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Показники	Чоловіки	Жінки
Інтимно-сексуальна сфера		
Низькі	13%	13%
Середні	66%	81%
Високі	21%	6%
Сфера особистісної ідентифікації		
Низькі	13%	13%
Середні	46%	60%
Високі	41%	27%
Господарсько-побутова сфера		
Низькі	20%	6%
Середні	67%	73%
Високі	13%	21%
Батьківсько-виховна сфера		
Низькі	67%	6%
Середні	33%	67%
Високі	0%	27%
Сфера соціальної активності		
Низькі	0%	0%
Середні	67%	67%
Високі	33%	33%
Емоційно-психологічна сфера		
Низькі	0%	6%
Середні	54%	40%
Високі	46%	54%
Сфера зовнішньої привабливості		
Низькі	27%	0%
Середні	46%	54%
Високі	27%	46%

Розглядаючи рольову адекватність (РАЖ – жінок і РАЧ – чоловіків відповідно) як різницю показників між очікуваннями від партнера та власними домаганнями по кожній зі сфер сімейних цінностей, відзначимо, що у господарсько-побутовій сфері 80% чоловіків та жінок мають РА на високому рівні, а 20% – середню; 94% чоловіків та жінок мають високу РА у батьківсько-виховній сфері (6% - середню); 87% мають високу РА у соціальній активності (13% – середню); 73% мають високу РА відносно емоційно-психологічної складової сімейного життя (13% - середню); 80% чоловіків і 60% жінок мають високу РА у сфері зовнішньої привабливості, 20% і 34% відповідно – середню та 6% жінок – низьку РА. Результати дають змогу стверджувати, що рольова адекватність і чоловіків, і жінок знаходиться здебільшого на високому рівні.

Розглянемо розподіл узгодженості сімейних цінностей на рис. 1. Розглядаючи узгодженість сімейних цінностей (УСЦ) подружжя, то в основному вони знаходяться в допустимих межах (високі показники узгодженості та середні). Щодо батьківсько-виховної сфери, то спостерігається 40% неузгодженості між представниками подружжя. Можемо зробити висновок, що саме батьківсько-виховна сфера сімейних цінностей виступає найбільш проблемною у питаннях збереження благополуччя у родині.

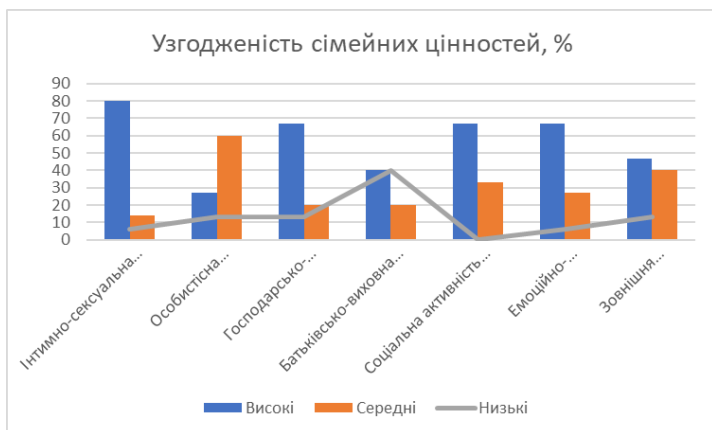

Рис. 1. Розподіл узгодженості сімейних цінностей шлюбних пар.

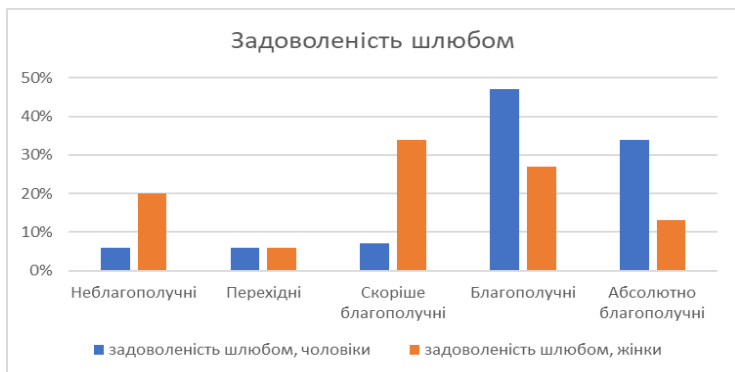

Рис. 2. Рівень задоволеності шлюбом у відсотковому відношенні чоловіків і жінок.

Кореляційний аналіз, проведений між РА та УСЦ, встановив взаємозв'язок між УСЦ в батьківсько-виховній сфері та РАЧ у сфері зовнішньої привабливості ($r = -0,514$; $p \leq 0,05$), між УСЦ в сфері соціальної активності та РАЧ у сфері зовнішньої привабливості ($r = 0,656$; $p \leq 0,01$).

За опитувальником «Задоволеність шлюбом» (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко) визначено рівень задоволеності шлюбом опитуваних пар (рис. 2).

З діаграми видно, що переважна більшість чоловіків та жінок характеризують свій шлюб як благополучний.

Проведений кореляційний аналіз виявив взаємозв'язок між задоволеністю шлюбом чоловіків та задоволеністю шлюбом жінок ($r = 0,685$; $p \leq 0,01$), між задоволеністю шлюбом чоловіків та узгодженістю сімейних цінностей ($r =$

0,656; $p \leq 0,01$), а також між узгодженістю сімейних цінностей та задоволеністю шлюбом жінок ($r = 0,538$; $p \leq 0,05$). Тому можна стверджувати, що узгодженість сімейних цінностей впливає на рівень задоволення шлюбними відносинами, а також те, що рівень задоволеності шлюбом чоловіків та жінок тісно пов'язаний у парі.

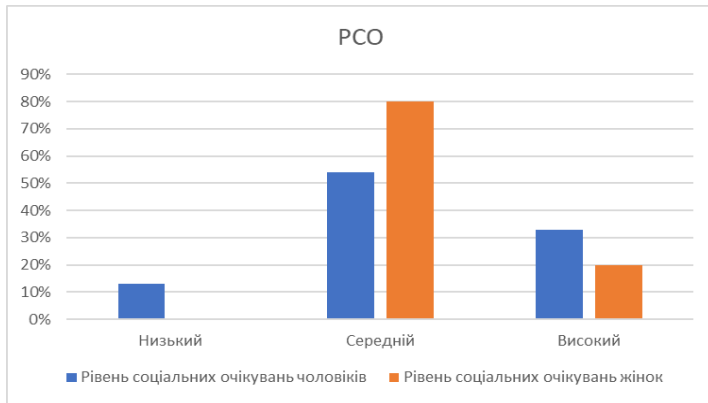

Рис. 3. Розподіл дослідження рівня соціальних очікувань (PCO) чоловіків та жінок, які знаходяться у шлюбі.

встановлено: задоволеність шлюбом чоловіків позитивно корелює з PCO чоловіків ($r = 0,701$; $p \leq 0,01$), задоволеність шлюбом жінок позитивно корелює із PCO жінок ($r = 0,583$; $p \leq 0,05$). Отже, від рівня соціальних очікувань особистості залежить здатність подружжя вибудувувати модель очікуваного майбутнього своєї сім'ї.

«Аналіз сімейних взаємин» (Е. Ейдеміллер) продемонстрував здебільшого адекватний підхід кожного з батьків до процесу виховання власних дітей. Зустрічаються відхилення у вихованні по окремим шкалам, хоча вони не складають тип неправильного сімейного виховання у жодній з опитуваних родин. Серед найбільш поширених відхилень можна виокремити схильність чоловіків до гіпопротекції у той час, коли їхні шлюбні партнери – жінки – схиляються до гіперпротекції. Також, спостерігається тенденція до застосування мінімуму санкцій та вимог до дитини, відсутності сталого стиля виховання та різкої його зміни.

Результати опитувальника «Рівень соціальних очікувань» (І. Попович) наведені на рис. 3.

Діаграма розподілу демонструє переважно середній рівень соціальних очікувань у чоловіків та жінок.

Кореляційним аналізом рівня соціальних очікувань та задоволеності шлюбом

Висновки. У результаті дослідження 30 чоловік (15 сімейних пар) встановлено, що основні сімейні сфери, як інтимно-сексуальна, ідентифікація з партнером, господарчо-побутова, емоційно-психологічна є важливими для більшості пар. У підсумку можна сказати, що жінки схильються до соціальної активності, намагаються реалізувати себе у зовнішній діяльності, завдяки чому знижується їх увага до батьківсько-виховної сфери, яку вони прагнуть розділяти з чоловіками. Чоловіки, натомість, воліють залишати лідируючі позиції у кар'єрі за собою, тому, хоча і включаються у виховний процес, очікують активної діяльності у цій сфері родинного життя від дружини. Неузгодженість у батьківсько-виховній сфері партнерів веде до відхилень у вихованні наступних поколінь, які відображаються у «ножицях» гіпер- і гіпопротекції, вседозволеності, безкарності.

Також, нами встановлений взаємозв'язок між узгодженістю сімейних цінностей та рівнем задоволеності шлюбом, а також взаємозалежність рівня соціальних очікувань з мірою задоволеності шлюбом. Останнє доводить, що рівень соціальних очікувань особистості впливає на здатність конструювати, створювати модель очікуваного майбутнього власної родини.

Виходячи з вищевикладеного, особливо гостро постає проблема сімейно-рольової взаємодії, узгодженості сімейних сфер подружжя задля створення міцної та щасливої родини. Все це потребує корекції на тлі неузгодженості. Корекції очікувань у парі повинна передувати корекція очікувань особистості, тому, що саме людина може налаштувати себе на певний результат, такий як задоволеність шлюбом, тобто створювати модель очікуваного майбутнього родинного кола. Тому наступним кроком вбачаємо створення програми психокорекції рольових очікувань у сімейних взаєминах.

Література:

1. Попович І. С. Конструювання особистістю моделі очікуваного майбутнього. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ.* Херсон: ВД «Гельветика», 2015. Вип. 6. С. 145-154.

2. Попович І. С. Соціальні очікування особистості як регулятор соціально-психологічної реальності. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психол. імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. 1. Вип. 44. К.: Фенікс, 2016. С. 138-143.
3. Попович І. С. Типологічні особливості очікувань. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: психологічні науки: зб. наук. праць ХДУ*. Херсон: ВД «Гельветика», 2014. Вип. 1. Т. II. С. 64-70.
4. Хлопоніна Н. Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування: дис. канд. психол. наук: 19.00.05. Київ, 2007. 247 с.
5. Halian, A., Halian, I., Burlakova, I., Shevchenko, R., Lappo, V., Zhigareno, I., & Popovych, I. Emotional Intelligence in the Structure of Adaptation Process of Future Healthcare Professionals. *Revista Inclusiones*, 7(3), 2020.P. 447-460.